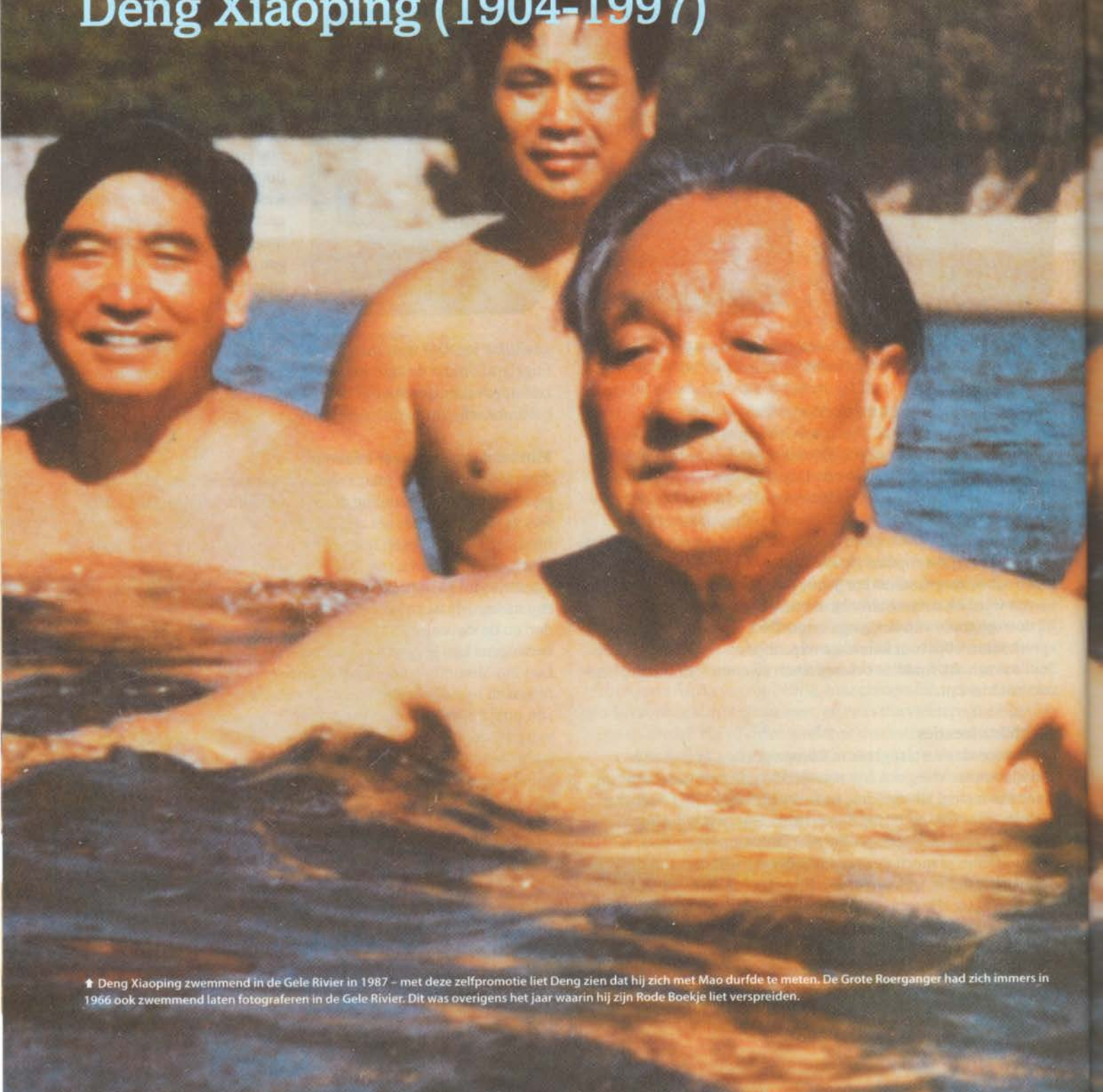

Architect van het nieuwe

Deng Xiaoping (1904-1997)

★ Deng Xiaoping zwemmend in de Gele Rivier in 1987 – met deze zelfpromotie liet Deng zien dat hij zich met Mao durfde te meten. De Grote Roerganger had zich immers in 1966 ook zwemmend laten fotograferen in de Gele Rivier. Dit was overigens het jaar waarin hij zijn Rode Boekje liet verspreiden.

eChina?

IVO VAN DE WIJDEVEN

Onlangs kwam er in China een nieuwe generatie leiders aan het bewind – een machtswisseling die over het algemeen als een hervorming wordt gezien, zij het een voorzichtige. De échte hervorming ligt veel eerder. Namelijk toen Deng Xiaoping eind jaren zeventig aantrad en China geleidelijk van zijn maoïstische verleden losweekte. Zo wordt het tenminste in China voorgesteld. Klopt dat ook? Is Deng de geestelijk vader van het nieuwe, economisch succesvolle China?

CHWA

◆ Eind december vond er in China een machtswisseling plaats. De nieuwe leider van de communistische partij is Xi Jinping, hier voorop lopend.

Deng Xiaoping was al sinds de jaren twintig lid van de Chinese communistische partij. Tijdens de Culturele Revolutie eind jaren zestig werd hij het slachtoffer van Mao's radicalisering. Van iedereen werd verlangd op één lijn te staan met Mao. Op de foto een legergroep die begeleid door dans en muziek voorleest uit Mao's Rode Boekje.

Een nieuwe generatie Chinese leiders onder leiding van Xi Jinping heeft eind 2012 vrij geruisloos het roer van de Communistische Partij van China (CCP) overgenomen. Het is de vijfde generatie leiders sinds Mao Zedong. Xi Jinping staat nu aan het hoofd van de economische en diplomatieke grootmacht die China vandaag de dag is. Het land weet nog steeds groeicijfers te realiseren waar menig westers land jaloers op is. De eerste reis die Xi maakte na zijn aantreden, was een 'Zuidelijke Toer' door de provincie Guangdong. Volgens veel commentatoren refereerde Xi hiermee aan de Zuidelijke Toer van Deng Xiaoping, die in China wordt geroemd als de architect van de economische

hervormingen en de modernisering van het socialisme. Volgens de Chinese geschiedenisboeken stond Deng aan de basis van het huidige Chinese succes. Hij maakte zijn toer in 1992 om te pleiten voor het behoud van de economische koers die hij in 1978 had ingezet. Xi zou met zijn toer willen aangeven dat hij in de voetsporen van zijn illustere voorganger zal treden.

Organisatietalent

Op het moment dat Deng in 1978 het roer overnam, had hij al een lange en stormachtige carrière in de CCP achter de rug. Van jongs af aan werd hij gewaardeerd om zijn grote organisatietalent. In 1920 was hij op zestienjarige leeftijd tijdens een studieprogramma

in Frankrijk in aanraking gekomen met de op communistische leest geschoede Chinese studentenvereniging. Drie jaar later werd hij lid van de CCP. Via Moskou keerde hij in 1927 terug in China, om daarna gestaag in de rangen van de partij te stijgen. Deng was een van de aanvoerders in de guerrillaoorlog tegen de nationalistische volkspartij Kwomintang in de jaren dertig en tegen de Japanse bezetters in de Tweede Wereldoorlog. Nadat de CCP in 1949 de Kwomintang had verslagen en de Volksrepubliek China had uitgeroepen, werd Deng in 1956 lid van het Staand Comité van het Politbureau, het machtigste orgaan binnen de CCP, en tevens secretaris-generaal. Daarmee werd hij de machtigste man na partijleider Mao Zedong.

altijd even nauw met de ideologische leer van Mao. Hij was meer praktisch ingesteld en maakte een begin met de versoepeling van de collectivisatie van de landbouw. Uit een toespraak hierover in 1962 stamt zijn beroemde uitspraak: 'Het maakt niet uit of een kat zwart of wit is, als hij maar muizen vangt'.

✦ Deng stimuleerde hervormingen, maar nam daarin nooit expliciet het voortouw. Eerder dan een architect was hij een algemeen directeur van de B.V. China. Hier inspecteert hij de wacht tijdens de viering van vijftigste jaardag Volksrepubliek.

werd hij ontheven van al zijn functies en moest hij aan het werk in een tractorfabriek in de provincie Jiangxi. De toenmalige premier Zhou Enlai wist in 1974 bij Mao Dengs terugkeer in de politiek te bepleiten. Zhou had van Mao het groene licht gekregen voor het doorvoeren van 'Vier Modernisering' op het gebied van economie, landbouw, wetenschap en defensie. Daar kon hij Deng goed bij gebruiken. Toen Zhou in 1976 plots overleed, viel Deng opnieuw uit de gratie en werd hij wederom door Mao van al zijn functies ontheven. Vlak voor zijn overlijden op 9 september 1976 benoemde Mao de relatief onbekende Hua Guofeng tot zijn opvolger. Deng had de boot gemist. Het was Hua Guofeng die letterlijk en figuurlijk afrekende met de 'Bende van Vier', de voortrekkers van de Culturele Revolutie die onder leiding van Mao's vrouw Jiang Qing een greep naar de macht wilden doen. Hua herstelde de rust door de Culturele Revolutie te beëindigen en zette de eerste stappen in het post-Mao-tijdperk. Hij koos ervoor om niet radicaal te breken met Mao's gedachtegoed. 'We zullen resoluut het

✦ Een poster uit 2011 waarop de continuïteit van de macht benadrukt wordt. Links Mao. In het midden Deng Xiaoping. Rechts Jiang Zemin, president van 1993 tot 2003.

In die hoedanigheid was Deng actief in de zogeheten 'campagne tegen de rechtse elementen', waarin honderdduizenden mensen werden vervolgd die gehoor hadden gegeven aan een oproep van Mao om 'honderd bloemen te laten bloeien' en kritiek te uiten op het functioneren van de CCP. In de daaropvolgende desastreuze verlopen 'Grote Sprong Voorwaarts', waarmee Mao in één klap de grote industriële achterstand op de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie hoopte in te halen, bleef Deng op de achtergrond. Hij nam samen met de toenmalige president Liu Shaoqi wel het voortouw in het lenigen van de ontstane hongersnood, waardoor miljoenen Chinezen omgekomen waren. Ook de broodnodige economische herstelwerkzaamheden nam hij ter hand. Hij nam het daarbij niet

Tweede generatie

Tijdens de Culturele Revolutie, een in 1966 door Mao geïnitieerde intensivering van de 'klassenstrijd' die wederom aan miljoenen Chinezen het leven kostte, kwamen Liu en Deng vanwege hun losere economische beleid onder vuur te liggen en golden ze als vijanden van de communistische revolutie. Liu belandde in de gevangenis en overleed niet veel later. Voor Deng was Mao milder. In 1969

beleid van voorzitter Mao verdedigen en onwankelbaar de instructies van voorzitter Mao opvolgen', aldus Hua in zijn belangrijkste leerstuk. Later werd Hua vanwege deze opstelling scherp bekritiseerd door Deng; een reden waarom hij vrijwel verdwenen is uit de Chinese geschiedenisboeken. Het is tekenend dat Deng en zijn mensen gezien worden als de tweede generatie van Chinese leiders, en niet Hua.

Vier Modernisering

Toch was het Hua die in zijn interregnum een begin maakte met de hervormingen waar Deng later zo om is geroemd. Hua gaf praktische invulling aan de Vier Modernisering van Zhou Enlai door het instellen van de eerste Speciale Economische Zones in de provincie Guangdong. Hier kon geëxperimenteerd worden met buitenlandse investeringen en het importeren van buitenlandse technologische kennis om de industrie en de landbouw te moderniseren. Nadat Deng hem in december 1978 tijdens de Derde Zitting van het Elfde Partijcongres op een zijspoor had gemanoeuvereerd, werd Hua ook bekritiseerd omdat zijn economisch beleid te zeer een onbezonnen 'westers geleide sprong voorwaarts' vormde. Deng was in juli 1977 vanwege zijn onmisbare organisatietalent door Hua in ere hersteld om leiding te geven aan de modernisering van het onderwijs. Na de Derde Zitting had Deng als partijleider tot november 1989 onbetwist de leiding over China. Ook Deng koos voor het invullen van de Vier Modernisering. Het realiseren van economische groei moest daarbij volgens hem centraal komen te staan, vooral ook om de welvaart in China te stimuleren en daarmee de maatschappelijke stabiliteit te kunnen garanderen. In 1980 verordonneerde hij dat het Chinese bruto binnenlands product (bbp) in 2000 verviervoudigd moest zijn. Een herculische taak voor een land

dat pas net de eerste stappen op weg naar een moderne economie had gezet. Deng presenteerde geen grote visie als de Grote Sprong Voorwaarts. Hij koos voor een praktische bottom-up benadering:

Deng Xiaoping: 'Socialisme is geen gedeelde armoede. Laat sommige mensen eerst rijk worden'

'De waarheid is te vinden in de praktijk'. De CCP bood onder zijn leiding ruimte aan initiatieven op lokaal niveau. Wanneer die in de praktijk bleken te werken, werden andere lokale bestuurders aangemoedigd ze ook toe te passen. Dit gold niet alleen voor de Speciale Economische Zones, maar ook voor decollectivisatie van de landbouw en de privatisering van verlieslijdende staatsbedrijven. Deng vat- te dit samen als 'de rivier oversteken door steeds op een andere kei te springen'. De hybride van socialisme en kapitalisme werd 'socialisme met Chinese trekjes' genoemd. Deng nam in de praktische experimenten nooit het voortouw, maar moedigde wel anderen aan. Een echte architect kan Deng dus niet genoemd worden, maar hij was een uitstekende algemeen directeur van de B.V. China.

✦ Dengs doelstelling het Chinese bbp binnen twintig jaar te verviervoudigen werd met gemak gehaald. Tijdens zijn regeerperiode groeide de welvaart, zoals hier in Shanghai, enorm, althans onder bepaalde groepen. De huidige leiders lijken voor de politieke stabiliteit erg afhankelijk te zijn van economische groei.

Oververhit

Begin jaren tachtig kende de Chinese economie een groeipercentage van meer dan 9% en tegelijkertijd schoot de welvaart omhoog. Voor het eerst sinds de

Grote Sprong Voorwaarts waren er geen voedseltekorten meer. Het was volgens Deng geen probleem dat er sprake was van een materiële in plaats van een politieke aanmoediging: 'Socialisme is geen gedeelde armoede. Laat sommige mensen eerst rijk worden'. Die rijkdom zou zich bij aanhoudende economische groei vanzelf verspreiden door heel China. Dengs populariteit bereikte in 1984 een hoogtepunt. Daarna werd hij gedwongen om vanwege sterke inflatie de economische groei wat te temperen. De Chinese economie was oververhit geraakt door alle modernisering en investeringen.

Deng was weliswaar groot voorstander van economische hervormingen, maar op politiek gebied moest hij er niets van hebben. Op dit vlak golden voor hem de 'Vier Kardinale Principes': de socialistische weg, de dictatuur van het proletariaat, het leiderschap van de CCP en het marxistisch-leninisme in combinatie met het gedachtegoed van Mao. Enkele voorzichtige experimenten met democratisering, zoals de instelling van een studentenvakbond, werden voortijdig beëindigd. In 1986 stuurde Deng bovendien de populaire liberale secretaris-generaal Hu Yaobang, de drijvende kracht achter de experimenten, vervroegd met pensioen. Toen Hu in 1989 stierf, leek de kans op politieke hervormingen definitief vervlogen. Dit vormde de aanleiding voor de demonstraties op het Plein van de Hemelse Vrede. Terwijl Sovjetleider Michail Gorbatsjov tijdens de omwentelingen in Oost-Europa de tanks in de kazernes hield, aarzelde Deng niet om ze in te zetten tegen de demonstranten om de Vier Kardinale Principes veilig te stellen.

Dat was niet het enige verschil tussen Deng en Gorbatsjov. Gorbatsjov hoopte met zijn 'glasnost' en 'perestrojka' eerst van bovenaf politieke hervormingen te kunnen doorvoeren om vervolgens de economie aan te pakken. Deng vond dit een idioot plan, zo verklaarde hij in 1990 tegenover een van zijn zoons. Door eerst politieke hervormingen door te voeren had Gorbatsjov volgens Deng niet langer de macht om de economische problemen

aan te pakken, met als gevolg dat hij verdreven zou worden door de bevolking. Op 25 december 1991 kwam er een einde aan de Sovjet-Unie. De klap van de economische hervormingen die in één keer werden doorgevoerd, kwam Rusland pas jaren later te boven.

Imagoschade

Terwijl de Sovjet-Unie op de mestvaalt van de geschiedenis belandde, bleek Dengs stap-voor-stapbenadering zeer succesvol. Zijn opvolger Jiang Zemin zette het beleid van Deng na november 1989 voort. Deng trad toen af om de imagoschade voor de CCP na de gebeurtenissen op het Plein van de Hemelse Vrede te beperken. Maar ondanks zijn zwakke gezondheid bleef hij tot zijn dood in 1997 een belangrijke speler op de achtergrond. In 1992 trad hij nog één keer uit de schaduw met zijn Zuidelijke Toer door de oude Speciale Economische Zones. Hij wilde voorkomen dat conservatieve elementen binnen de CCP onder invloed van de omwentelingen in Oost-Europa de ingeslagen koers zouden wijzigen. Dat gebeurde niet. In 1996 was het Chinese bbp – vier jaar vóór Dengs schema – verviervoudigd ten opzichte van 1980. Hoewel de vierde generatie van Chinese leiders onder Hu Jintao diverse hervormingen heeft afgezwakt, kent China tot op de dag van vandaag 'socialisme met Chinese trekjes'. Economische groei is nog steeds de kurk waar de maatschappelijke stabiliteit op drijft en de Zuidelijke Toer van Xi Jinping wordt gezien als een teken dat ook hij alles op alles zal zetten om groei te waarborgen. Er komt echter een moment waarop die niet langer vanzelfsprekend is. De Chinese leiding is dan genoodzaakt verder te kijken dan economische groei alleen om de maatschappelijke stabiliteit te handhaven. Het vinden van een balans tussen het doorvoeren van politieke hervormingen en het handhaven van de Vier Kardinale Principes is de grote uitdaging voor de nieuwe generatie opvolgers van Deng Xiaoping.

Ivo van de Wijdeven studeerde geschiedenis in Nijmegen en is werkzaam bij het ministerie van Algemene Zaken.

VERDER LEZEN

- Ezra Vogel, *Deng Xiaoping and the transformation of China*, Harvard University Press, 2011
- Michael Dillon, *China. A modern history*, I.B. Tauris, 2012

PETER RAEDTS

COLUMN

De magie van de monarchie

De koningin zal aftreden. Is het omdat het afgelopen jaar voor haar zo slecht verlopen is? In februari 2012 werd zij getroffen door het bijna fatale ongeluk van haar tweede zoon. Een moeder die haar kind verliest, kan het erger? Aan het einde van het jaar lekte door een stomiteit van de RVD haar kersttoespraak uit en er keken (daardoor?) veel minder mensen naar dan het jaar ervoor. Maar wat haar als staatshoofd toch het meest getroffen moet hebben was dat de constitutionele koning – en dat is ze – voor het eerst sinds onheuglijke tijden niet meer betrokken werd bij de formatie van een nieuwe regering.

Dat besluit was het culminatiepunt van een aanzwellende vloed van kritiek uit Haagse kringen op het functioneren van het staatshoofd en haar familie. Dat is geen goede ontwikkeling in een tijd waarin de legitimiteit van alle gezag iets te vaak in twijfel getrokken wordt. Immers geen gemeenschap kan functioneren zonder algemeen geëerbiedigd gezag, ook al betekent dat niet dat je altijd je mond moet houden, zoals deze column bewijst. Maar de lichtzinnige ijdelheid waarmee Kamerleden van allerlei signatuur zich menen te moeten profileren met kritiek op de monarchie lijkt mij teveel op nestbevuiling. Het is onverstandig als regeringsleden met modder naar elkaar gooien, dat schaadt het hele systeem, ook de criticasters, zeker als ze modder gooien naar iemand die zich niet in het openbaar kan verdedigen. Laat de kritiek over aan bezorgde en kritische burgers, zoals staatsrechtgeleerden, historici en leden van het (Nieuw) Republikeins Genootschap.

Toch heeft in dezen ook de koningin een eigen verantwoordelijkheid. In haar kersttoespraak sprak zij zich onomwonden uit voor een grotere betrokkenheid bij Europa. Geen goed idee. Hoezeer ik het ook betreur, Europa is in Nederland minstens sinds het referendum van 2005 een twistappel en niet de minste. En precies dat is de reden waarom de koningin zich hierover niet kan uitspreken. Nog altijd geldt wat de Britse journa-

list Walter Bagehot in 1867 schreef over het functioneren van de Britse monarchie, op een moment dat de meeste Engelsen helemaal klaar waren met de rouwende weduwe Victoria. Ze riepen om een Republiek en om een staatshoofd dat zich niet jankend terugtrok in de Schotse Hooglanden.

Bagehots nuchtere redenering is dat in een natie waarin de burgers meer beheerst worden door hun emoties dan door hun verstand, Engeland anno 1867 en ik voeg eraan toe Nederland anno nu, een monarchie de verstandigste regeringsvorm is, omdat zij zo bevattelijk is. Wat er allemaal in commissies en op departementen gebeurt snapt niemand, maar iedereen kan zich identificeren met een

familie op de troon. Ze trouwen, ze scheiden, ze maken ruzie, kortom ze doen alles wat wij ook doen en daarom is een familieregering bij uitstek geschikt om alle burgers te binden aan het staatsgezag, ongeacht hun politieke overtuigingen. Maar om de magie van het koningschap in stand te houden, dient de koning zich wel van alle politieke uitspraken te onthouden. Zo niet dan wordt hij partij en houdt op symbool van eenheid te zijn. Op dit cruciale moment regeren moeder en zoon over een morrend en verdeeld volk. Ik zou onze nieuwe koning in overweging willen geven niet te gaan meezeuren maar er boven te blijven staan en achter de schermen te werken, indachtig Bagehots uitspraak: 'The Crown is of no party'.

'Een familieregering is bij uitstek geschikt om alle burgers te binden aan het staatsgezag'